

УДК 78.01

DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052x.1\(42\).2019.160681](https://doi.org/10.31318/2414-052x.1(42).2019.160681)**ДОВЖИНЕЦЬ І. Г.**

Довжинець Інна Георгіївна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хореографії та музично-інструментального виконавства Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9663-2576>

МУЗИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ

Розглянуто сутність понять «музичне середовище» і «музичне життя». З'ясовано, що музичне середовище є умовою побутування музики та звуковим оточенням індивіда. Воно можливе тільки за наявності предмета свого впливу й охоплює ту частину простору, з якою індивід безпосередньо взаємодіє. Музичне середовище – цілісний феномен, основу якого становить музична діяльність. Складна, багаторівнева структура, організована за принципом взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості елементів, дає змогу вважати музичне середовище системним явищем. Воно формується у процесі музичної діяльності й охоплює всі її складові: творчість, виконавство, розповсюдження і сприйняття, зумовлюється часово-просторовими чинниками й соціальними змінами. Виявлено, що визначальною ознакою життя є діяльність. Музичне життя як діяльність зі створення художніх цінностей – це спосіб буття мистецтва. Музичне життя детерміноване музичним середовищем як сукупністю умов, що забезпечують музичну діяльність. Водночас музичне життя – це відкрита система, яка перебуває у постійному зв'язку із середовищем. Середовище впливає на музичне життя, а музичне життя – на формування музичного середовища. Цей двосторонній процес регулюється музичними потребами суспільства і зміною середовища, в якому відбувається музична діяльність.

Ключові слова: музичне життя, музичне середовище, музична діяльність.

У сучасному науковому обігу поширені поняття «музичне життя» і «музичне середовище». В осмисленні музичної реальності (творчих подій, концертної, гастрольної, фестивальної практики, аудіо-, відео-, інтернет-ресурсу) ці терміни зазвичай вживаються як синонімічні або взаємодоповнюючі. З цього приводу дослідниця Ірина Головач зауважує, що в музикознавстві склався багатогранний комплекс образно-сміслових уявлень про музичне життя і музичне середовище. «Як найсуттєвіший принцип діалектичного взаємозв'язку цих понять може розглядатися принцип додатковості, включення одного в інше. Конкретно це означає, що сприйняття, усвідомлення, оцінювання, дослідження явищ і процесів музичного середовища неможливі поза <...> музичним життям. Поняття “музичне життя” є найширшим <...> “Музичне середовище” <...> найбільш абстрактним»¹. Наведена думка репрезентує проблемне поле в усвідомленні досліджуваних феноменів, а саме: їх ієрархію, співвідношення та взаємозв'язки. Є і протилежні судження. Зокрема, культуролог Віра Юдіна вважає

¹ Головач І. М. Формирование музыкальной среды большого города в связи с воздействием средств массовой коммуникации (на материалах социологических опросов молодежи Ташкента 80-х годов) : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 Музыкальное искусство / Ин-т искусствознания имени Хамзы Хаким-Заде Ниязи. Ташкент, 1990. С. 6.

поняття «музичне середовище» більш широким за значенням. Вона підкреслює: «Музичне життя <...> являє собою сукупність явищ і процесів, які формують музичне середовище...»¹. Ця теза кореспондує з висловлюваннями Олега Васюти, який визначає, що музичне життя має певну «зорієнтованість на <...> формування музичного середовища»², та Ірини Сергієвої, яка трактує музичне середовище як сукупність різноманітних явищ музичного життя³. Отже, у яких «відносинах» перебувають музичне життя і музичне середовище, як формуються і впливають один на одного? **Мета статті** – осмислити сутність досліджуваних концептів.

Термін «середовище» поширений у різних галузях наукових знань і має широкий спектр тлумачень. Він означає: систему, речовину, тіло, умови, фактори, оточення світ тощо. Загалом цей термін має два основних значення: предметно-просторове оточення (*environment* – довкілля) і соціальну сферу діяльності людини (*milieu* – оточення). Перше пов'язане з екологічним тлумаченням його як простору, у якому відбувається життєдіяльність живих організмів. За визначенням німецького біолога Ернста Геккеля (Ernst Haeckel), під ним розуміють «у широкому сенсі, усі умови існування організмів»⁴. Друге – виражає погляд на середовище як сукупність матеріальних, економічних, соціальних, політичних і духовних умов існування, формування і діяльності індивідів та соціальних груп⁵. Отже, середовище – це умови існування, згідно з цим, музичне середовище є умовою функціонування музики (музичної діяльності, музичного життя).

Іншим смисловим інваріантом терміна «середовище» є «оточення». У психологічному словнику (під редакцією Артура Ребера) зазначено, що слово «середовище» «походить з давньофранцузької та перекладається як оточення»⁶. Це виявляє ще одну із сутнісних ознак середовища – його співвіднесеність. Зокрема, Василь Кремінь і Василь Биков відзначають: «Дуже важливо зрозуміти, з'ясувати, відносно якої системи розглядається середовище, оскільки в загальному випадку те, що є середовищем для однієї системи, не є середовищем для інших»⁷.

Оскільки музика належить до сфери соціальної практики, музичне середовище, як і будь-яке соціальне, є оточенням індивіда і, як наголошує сучасний естонський дослідник Маті Хейдметс (Mati Heidmets), існує «тільки за його наявності». Учений наголошує на тому, що середовище не є еквівалентним поняттю «світ». Воно охоплює

¹ Юдина В. И. Музыкальная культура русской провинции в контексте культурологического дискурса // Обсерватория культуры, 2015. № 6. С. 22.

² Васюта О. В. Музичне життя Чернігівщини XVIII–XIX століть (Загальні закономірності та регіональні особливості) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 Теорія та історія культури / Київський держ. ун-т культури і мистецтв. Київ, 1998. С. 13.

³ Сергеева И. П. Роль традиций музыкального воспитания в нравственно-эстетическом развитии ребёнка // Мистецькі пошуки : зб. наук.-метод. праць. Суми : Папірус, 2012. Вип. 2. С. 106.

⁴ Haeckel E. Generelle Morphologie der Organismen : in 2 Bdn. Bd. 2 : Allgemeine Entwicklungsgeschichte der Organismen. Berlin : Druck Und Verlag Von Georg Reimer, 1866. S. 286.

⁵ Среда социальная // Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильчев и др. 2-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. С. 624.

⁶ Среда // Оксфордский толковый словарь по психологии / под ред. А. Ребера. URL: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm> (дата обращения: 12.02.2019).

⁷ Кремень В. Г., Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : наук.-практ. журн. Харків : НТУ «ХПІ», 2013. № 2. С. 5.

тільки ту його частину, з якою суб'єкт так чи інакше взаємодіє¹. Аналогічну думку висловлює соціолог Роман Войко: «Простір, на відміну від середовища, знеособлений, він існує і без людини. Середовище ж є там, де є людина»².

Термін «середовище» також містить конотацію впливу. Зокрема, англійський психолог Майк Кордуелл (Mike Cardwell) визначає, що середовище має вплив на кожен організм, і будь-який організм є «предметом свого середовища»³. Водночас Сергій Рубінштейн наголошує, що, підпадаючи під вплив середовища, суб'єкт також «сам впливає на середовище, змінює його, регулюючи ті умови, якими зумовлено його діяльність»⁴. У контексті дослідження музичного середовища наведені твердження можна трактувати як взаємовплив індивіда (споживача або творця музичного продукту) і факторів середовища. «Факторна ж концепція середовища, – за визначенням Роман Войко, – розглядає його як умову, групу умов, сукупність компонентів, які виступають стимулами, подразниками, збудниками, агентами впливу на людину»⁵.

Ці властивості відбивають лише загальні ознаки середовища. У визначенні цього поняття кожна наукова галузь виокремлює особливості згідно з предметом свого дослідження. Зокрема, англійський дослідник Некдет Теймур (Necdet Teymur) наводить більше сорока визначень поняття «середовище»⁶. Різноманітність тлумачень виявляє багатомірність і складність поняття в сукупності всіх його компонентів. Водночас, згідно з філософською думкою, тлумачення терміна «середовище» ґрунтується на системному підході та, «відповідно до принципу загальності систем (передбачає, що як системи можуть розглядатися всі без винятку об'єкти й процеси об'єктивного світу), усі об'єкти, що входять до складу <...> середовища, як і саме <...> середовище, є системою»⁷. З позиції такого підходу, спираючись на універсальні істотні характеристики середовища, визначимо параметри й специфіку поняття «музичне середовище».

Музичне середовище, як і «кожне об'єктивне середовище, має свою структуру, спрямованість, характер, масштаб, різновиди і всю <...> специфіку взаємовпливів»⁸. Основу музичного середовища утворюють два базові рівні. На макрорівні музичне середовище охоплює всю музично-звукову атмосферу Землі, митців, музичні організації, актуальний музичний продукт і той, що існує потенційно. З поширенням всесвітньої мережі Інтернет макромузичне середовище стає реальною константою. На

¹ Хейдметс М. Суб'єкт, среда и границы между ними // Психология и архитектура. Тезисы конференции в Лохусалу. Таллинн : ТПИ им. Э. Вильде, 1983. С. 124–137.

² Войко Р. А. Среда как фактор профессионального становления студента // Современные исследования социальных проблем. 2018. Т. 9. № 5. С. 39.

³ Кордуэлл М. Среда // Кордуэлл М. Психология. А–Я. Словарь-справочник / пер. с англ. К. С. Ткаченко. Москва : Фаир-Пресс, 2000. С. 312.

⁴ Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / сост., авт. коммент. и послесл. А. В. Брушлинский, К. А. Абульханова-Славская. Санкт-Петербург : Питер, 2000. URL: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/index.htm> (дата обращения: 10. 02. 2019).

⁵ Войко Р. А. Среда как фактор профессионального становления студента // Современные исследования социальных проблем. 2018. Т. 9. № 5. С. 39.

⁶ Teymur N. Environmental Discourse. London : Question Press, 1982. 220 p.

⁷ Кремень В. Г., Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : наук.-практ. журн. Харків : НТУ «ХПІ», 2013. № 2. С. 4.

⁸ Туріна О. А. Творча соціалізація як еталонна модель культурно-мистецького простору // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури / Нац. акад. культури і мистецтв. Київ : Міленіум, 2011. № 27. С. 212.

мікрорівні – це безпосереднє музичне оточення людини в будь-якому місці її перебування, «тут і тепер». Увесь звуковий фон, який, за словами Гія Канчелі, «нас оточує сьогодні вже скрізь, куди б ми не зайшли». Музика, яка звучить «у ліфтах великих універмагів <...> яка звучить у <...> таксі, музика, яка звучить у концертах, якщо ви йдете ввечері на концерт, музика яка звучить на вулиці <...>»¹.

Формування музичного середовища відбувається під впливом двох головних чинників:

1) часового, як певного історичного періоду, естетика і музичні смаки якого безпосередньо впливають на характеристики музичного середовища;

2) просторового, пов'язаного з країною, регіоном, усталеною системою національних цінностей і традицій.

У цих межах розрізняють інші типи музичного середовища, зокрема середовище міста (столиці, провінції), окремого концертного чи навчального музичного закладу, творчого колективу тощо.

Формуючись у контексті музичної діяльності, музичне середовище охоплює:

– різновиди музичного мистецтва – академічне, фольклорне, естрадне, духовну музику;

– форми музикування – професійне, аматорське виконавство;

– музичні стилі й жанри;

– музичні твори, поширені серед виконавців, в аудіо-, відеоформатах, у нотних виданнях, рукописах;

– авторів музичного продукту (композиторів), його «реалізаторів» – виконавців, споживачів (слухачів) і всю систему інститутів, організацій, які сприяють його зберіганню і розповсюдженню, зокрема музичні навчальні заклади, концертні установи, музичну критику, пресу, виробників музичних інструментів, музичні видавництва тощо.

Музичне середовище певною мірою можна вважати об'єктивною реальністю, хоча воно не формується саме по собі. Як оточення кожного окремого суб'єкта, воно детерміноване ним, оскільки саме людина є «споживачем» і водночас «створювачем» свого середовища. Незважаючи на те, що вплив музичного середовища є суцільним на людей-сучасників, людей одного регіону, міста тощо, суб'єкт може обирати «своє середовище», надаючи перевагу академічному мистецтву, джазовій музиці чи фольклору. Доречно нагадати про розподіл суспільства на соціальні групи, представники яких мають свої «музичні симпатії». Особливо різняться вони за віковими ознаками. Водночас художні смаки й пріоритети суспільства загалом впливають на формування загального контенту музичного середовища. Особлива роль у цьому належить авторам музичного продукту. Композиторське мислення, «тісно пов'язане з місцем, часом та інтелектуальним розвитком оточуючого середовища»², є імпульсом до стильових, жанрових перетворень і змін, а відтак – і до можливих модифікацій музичного середовища.

Безпосередній вплив на музичне середовище мають і виконавці, оскільки тільки актуалізований музичний твір стає матеріалом звукового простору. «Само собою зрозуміло, що на інтерпретацію конкретних творів накладає відбиток середовище, з якого походить митець», – відзначав Едвін Фішер (Edwin Fischer)³. Виконавські зразки

¹ Тимашева М. Лицом к событию. Гия Канчели. Интервью Радио Свобода 5 июля 2001 года. URL: <http://www.svoboda.org/a/24197955.html> (дата обращения 22.12.2018).

² Асафьев Б. В. Книга о Стравинском. Ленинград : Музыка, 1977. С. 26.

³ Фішер Э. Фортепианные сонаты Бетховена // Исполнительское искусство зарубежных стран / сост. Я. Мильштейн. Москва : Музыка, 1977. Вып. 8. С. 184.

видатних музикантів, які набувають статусу еталонних, є прикладом для наслідування і впливають на творчість прийдешніх поколінь. Так, аналізуючи досягнення майстрів скрипкового мистецтва в історичній ретроспективі, Карл Флеш (Carl Flesch) зауважував: «<...> Якщо особистість Іоахіма і його мистецтво цілих півстоліття впливали на скрипалів усього світу <...> то Сарасате впливав на сучасників-скрипалів не більше чверті віку». Вони були «двома полюсами, від яких у ту пору відштовхувався у виконанні будь-який скрипаль»¹. Водночас новаторські рішення, застосування новітніх приймів гри, відкриття незнаних можливостей інструментів так само змінюють музичний контекст середовища. Продовжуючи свої міркування, К. Флеш підкреслював, що на певному етапі ці маестро «<...> вже не відповідали смакам епохи. Вона вимагала синтезу технічної досконалості й найвищої виразності гри, якої досяг Ізаї <...> Його значення <...> полягало насамперед у його абсолютно новій манері гри»².

Для музиканта оточуюче середовище є одним із визначальних факторів діяльності: сприятливі умови створюють можливості для творчого пошуку і художньої реалізації, «удари ж середовища» (Метс Елвессон / Mats Alvesson³) нерідко змінюють траєкторію долі митця, змушуючи трансформувати замисли, «писати в шухляду» або мігрувати в пошуках кращого «музичного клімату». Дослідники психології поведінкових реакцій Альберт Мейєрабіан (Альберт Мейєрабіан) і Джеймс Рассел (James A. Russell) наголошували: «Якщо людина сприймає зовнішнє оточення як подразнююче, неприємне, яке викликає почуття пригніченості, таке середовище буде для неї дискомфортним, таким, якого треба уникати»⁴. Визначаючи, роль середовища у досягненні успіху творчої діяльності музиканта, Арнольд Сохор наголошував на значенні «малих груп, у яких живе і працює людина», зокрема друзів, однодумців, які створюють «натхненну обстановку зацікавлення, співчуття, захоплення, допомоги словом і ділом»⁵.

Невід'ємною складовою музично-виконавської діяльності та, з цього погляду, «співавтором» творення актуального музичного середовища є слухач. Як об'єкт композиторської та виконавської творчості, він опосередковано, своїми уподобаннями впливає на музичний продукт. Запити на музичне мистецтво визначають багатство видів, стилів, жанрів, засобів музикування, урізноманітнюючи музичне середовище.

Якщо відійти від трактування слова «слухач» як представника музичної аудиторії (публіки), а уявити його незалежним об'єктом музичного середовища⁶, можна відзначити як позитивний вплив останнього на свого адресата (приємні мелодичні враження), так і негативний (психічно пригнічуючий), і навіть агресивний (нав'язаний, проти волі індивіда). Високі децибелі, нав'язливий «музичний супровід», фальшиве інтонування, перебільшення «естетично дозволеної гостроти» дисонансів і «деформацій обертонових спектрів» Євгеній Назайкінський вважає факторами агресивної дії, які перетворюють музику на шум, забруднюють середовище⁷.

¹ Флеш К. Воспоминания скрипача // Исполнительское искусство зарубежных стран / сост. Я. И. Мильштейн. Москва : Музыка, 1977. Вып. 8. С. 39, 55.

² Там само.

³ Элвессон М. Организационная культура / пер. с англ. П. К. Власова. Харьков : Гуманитарный центр, 2005. С. 180.

⁴ Цит. за: Голд Дж. Психология и география: основы поведенческой географии / пер. с англ., авт. предисл. С. В. Федулов. Москва : Прогресс, 1990. С. 46.

⁵ Сохор А. Н. Социология и музыкальная и культура. Москва : Сов. композитор, 1975. С. 84.

⁶ Оскільки музичне середовище в побуті оточує одночасно всіх і окремо кожного індивіда, усі вони автоматично стають його об'єктами, тобто слухачами.

⁷ Назайкинский Е. В. Музыка и экология // Музыкальная академия, 1995. № 1. С. 13.

Розмірковуюючи над питаннями неоднорідності, нестабільності музичного середовища, здатності його до різноманітних трансформацій і змін, розглянемо часово-просторовий чинник як основний фактор цих перетворень. Плинність історичного часу і соціальні процеси впливають на формування середовища. Іншим утворюючим елементом є регіональна належність. Музичне середовище в різних країнах, областях, містах відмінні між собою. Крім традиції, дотримання усталених форм музикування, виконавських особливостей, які протягом тривалого часу зберігають неповторність «музичного обличчя» певної території¹, музичне середовище регіону формує концертне життя. Насичене гастрольне життя, фестивалі й конкурси, активна діяльність музичних, театральних, концертних установ, розвинений менеджмент у сфері дозвілля відрізняє столицю від провінції. Утім, маленькі міста мають свій неповторний музичний мікроклімат, особливістю якого може бути талановитий виконавець, творчий колектив, визначна мистецька акція тощо.

Розглянуті часово-просторові чинники належать до соціальної сфери людського буття. Проте, якщо розглядати мистецтво як частину Всесвіту, який існує за єдиними для всіх явищ законами, можна пояснити трансформації музичного середовища логікою інших величин, зокрема теорією відносності (або гравітації) Альберта Ейнштейна, що розкриває універсальні властивості простору і часу. Згідно з цією теорією, простір і час здатні змінюватись, зокрема «викривлятися» під впливом дії фізичної маси. Відтак, простір є не плоским, лінійним, а викривленим, і чим більшим є тіло, яке поринає в нього, тим більше деформується навколишній простір. Застосовуючи загальні положення теорії відносності до музичного середовища, відзначимо, що об'єктами, які деформують його, можуть бути мистецькі події, особистості митців, музичні твори тощо. Різні за своїм масштабом і значенням, вони по-різному «викривляють» навколишній простір. Чим потужнішою є творча акція, постать митця чи композиторський опус, тим більше вони змінюють рельєф музичного середовища. Саме тому музичний простір є нестабільним, мінливим, і в одній місцевості він значно відрізняється від іншої.

Отже, поняття «музичне середовище» є універсальним, воно охоплює всі компоненти процесу творення звукового музичного простору, його поширення і сприйняття. Незважаючи на різноманітність складових, які в контексті історичних трансформацій виявляються більшою чи меншою мірою, музичне середовище становить цілісний феномен, основою якого є музична діяльність. Складна багаторівнева структура, організована за принципом взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості елементів, дає підстави вважати його системним явищем. Внутрішні механізми розвитку музичного середовища ґрунтуються на прямих і зворотних зв'язках, забезпечуючи взаємообмін інформаційними потоками в межах системи. Музичне середовище є атрибутом суспільного життя, воно формується і змінюється за універсальними часово-просторовими законами Всесвіту.

Музичне середовище – це звукове оточення індивіда, сформоване у процесі музичної діяльності, зумовлене часово-просторовими чинниками й соціальними змінами, воно містить такі складові: творчість, виконавство, розповсюдження і сприйняття. Термін «життя», як і «середовище», поширений у різних галузях знань. Він означає систему, речовину, процес, період, існування, еволюцію тощо. Проте, як стверджують учені, «життя» не є «предметом експліцитних визначень і виявляє свій

¹ Маються на увазі як фольклорні традиції, так і виконавські школи, які зберігають досягнення видатних музикантів-педагогів.

зміст у контексті різноманітних філософських тлумачень»¹. Це положення, поширюючись на всю систему наукових знань, пояснює відсутність терміна «музичне життя» в довідковій літературі. Зокрема, у музичній енциклопедії (під редакцією Юрія Келдиша) словосполучення «музичне життя» означає назву критико-публіцистичного журналу, відомого і популярного в радянський час².

Термін «музичне життя» найбільш поширений у музично-соціологічних дослідженнях. «Музика реалізується в музичному житті», – наголошує Теодор Адорно у класичній праці «Введение в социологию музыки»³. Досліджуючи механізми дії ринкових відносин у мистецтві, автор звертається до музичного життя і опосередковано розглядає чинники його комерціалізації, виявляє основні складові. На його думку, музичне життя охоплює: а) офіційну музику (публічні концерти, насамперед філармонічні, оперні вистави, симфонічні та сольні вечори); б) церковні концерти, виступи камерних оркестрів та хорових колективів; в) засоби масової інформації (комунікації), які надають «мільйонам людей можливість почути безсумнівно гідну музику»; г) індустрію аудіозапису. Офіційне музичне життя Т. Адорно також розподіляє на міжнародні та місцеві сектори. Центрами міжнародного життя, на переконання вченого, є найбільші міста, зокрема фестивалі, які збирають найкращі артистичні сили – видатних диригентів і виконавців-віртуозів. Музичне життя провінції «рідко підноситься над рівнем академізму». Соціолог визначає, що плюралізм типів музичного життя «уособлює різні історичні ступені, серед яких один виключає інший»⁴.

Концепція музичного життя, за А. Сохором⁵, – це «реальне функціонування всіх «блоків» музичної культури – від творчості до сприйняття в конкретних соціально-історичних умовах». Відповідно, музичну культуру вчений розуміє як цілісну систему, яка включає: а) музичні цінності, що створюються або зберігаються в певному суспільстві; б) усі види діяльності зі створення, зберігання, відтворення, розповсюдження, сприйняття і використання музичних цінностей; в) усі суб'єкти такої діяльності та їх знання, навички, інші якості, які забезпечують її успіх; г) усі установи й соціальні інститути, а також інструменти та обладнання, що забезпечують цю діяльність⁶.

Дотримуючись підходу, запропонованого А. Сохором, більшість дослідників розглядає музичне життя у зв'язку з функціонуванням музичної культури. Зокрема, російський музикознавець Віктор Фомін трактує музичне життя (діяльнісне, динамічне) і музичну культуру (нормативну, відносно статичну систему еталонів і цінностей) як дві складові музичної дійсності, поєднані за принципом додатковості. «Зміст музичного життя існує, сприймається і оцінюється в музичній культурі й завдяки їй, – зазначає науковець. – Крім того, на певному етапі стає неможливо відрізнити зміст музичного життя від музичної культури»⁷. Як самостійну категорію культурологічної рефлексії інтерпретує музичне життя М. Белокрис. Сутністю концепту «музичне життя» він

¹ Життя // Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 217.

² Музыкальная жизнь // Музыкальная энциклопедия : в 6 т. / ред. Ю. В. Келдыш. Москва : Сов. энциклопедия, 1976. Т. 3. С. 752–753.

³ Адорно Т. Двенадцать теоретических лекций / пер. А. В. Михайлова // Адорно Т. Избранное: социология музыки. Москва ; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1998. С. 107.

⁴ Там само. С. 121.

⁵ Сохор А. Н. Социология и музыкальная и культура. Москва : Сов. композитор, 1975. С. 1.

⁶ Там само.

⁷ Фомин В. П Музыкальная жизнь как проблема теоретического музыкознания : дис. ... канд. искусствоведения: спец. 17.00.02 Музыкальное искусство / Московская гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Москва, 1975. С. 44, 46.

вважає його належність до нематеріальної культурної спадщини як засобу «збереження і трансляції цінностей музичної культури»¹. Широкою сферою музичної дійсності, способом існування музичної культури вважає музичне життя О. Чернова. Посилаючись думку на А. Сохора, вона підкреслює: «Музична культура – прожите і викристалізоване в нормах музичне життя»².

Наведені наукові позиції дають змогу констатувати, що структурні компоненти музичного життя і музичного середовища істотно збігаються. Музичне життя – це складна гетерогенна система, яка охоплює різні напрями музичної діяльності, форми і способи поширення музики, збереження і «споживання», а також соціальні інституції, які забезпечують розвиток музично-творчих процесів. Воно організоване у часі і просторі відповідно до потреб конкретного суспільства. Щоб з'ясувати «особливі прикмети життя», необхідно осмислити його як загальнонаукову категорію.

Найбільш відомим є біологічне трактування, згідно з ним життя – це «вища форма існування матерії, яка закономірно виникає за певних умов у процесі її розвитку»³. Класичним вважають визначення Ф. Енгельса, застосоване ним в книзі «Діалектика природи»: «Життя – це спосіб існування білкових тіл, суттєвим моментом якого є постійний обмін речовин з оточуючим їх зовнішнім середовищем, причому з припиненням цього обміну речовин припиняється і життя...»⁴. Оскільки орієнтація на біологію (і природничі науки загалом) вважається основним обґрунтуванням практичних і теоретичних уявлень про життя, візьмемо за основу ці дефініції та визначимо, що основоположним фактором виникнення життя є наявність певних умов – середовища, яке забезпечує життєві процеси. Тільки за умови існування такого середовища й у процесі взаємообміну з ним життя є можливим. Водночас життя – це дія. «Усе тече, усе змінюється», – проголошував Геракліт, формулюючи своє розуміння сутності життя. Динамічність, активність як квінтесенцію всього живого розглядали дослідники різних наукових напрямів. Зокрема, Микола Бернштейн вважав активність «найбільш загальною, всеохоплюючою характеристикою живих організмів і систем»⁵, Честер Лоусон (Chester A. Lawson) визначав життя як систему «різних видів активності»⁶, Дімітрі Узнадзе (დომიტრო უზნაძე) стверджував, що «активність є, по суті, усім змістом життя»⁷, Микола Бердяєв переконував: «Життя світу є передусім рух»⁸. Отже,

¹ Белокрыс М. А. Музыкальная жизнь г. Кяхты («Песчаная Венеция») как феномен культурного наследия XVIII – начала XX вв. : автореф. дис. ... канд. культурологии : спец. 24.00.03 Музееведение, консервация и реставрация историко-культурных объектов (культурология) / Восточно-Сибирский гос. технологический ун-т. Улан-Уде, 2010. С. 3.

² Чернова Е. В. Музыкальная жизнь г. Магнитогорска в 80–90-е годы (к проблеме функционирования музыкального искусства) : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 Музыкальное искусство / Магнитогорская гос. консерватория. Магнитогорск, 2000. С. 5.

³ Жизнь // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1972. Т. 9. С. 205.

⁴ Жизнь // Биологический энциклопедический словарь / гл. ред. М. С. Гиляров. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. С. 202.

⁵ Бернштейн Н. А. Физиология движений и активность. Москва : Наука, 1990. С. 246.

⁶ Лоусон Ч. А. Язык, коммуникация и биологическая организация // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / под ред. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. Москва : Прогресс, 1969. С. 463–464.

⁷ Узнадзе Д. Н. Общая психология / пер с грузин. Е. Ш. Чамахидзе. Москва : Смысл ; Санкт-Петербург : Питер, 2004. С. 119.

⁸ Berdiaeff N. A Dialectique existentielle du divin et de l'humain. Paris : J. V. Janin, 1947. P. 47.

визначальною ознакою життя є діяльність. Музичне життя як діяльність зі створення художніх цінностей є способом буття мистецтва.

Музичне життя є динамічною формою побутування музики, в той час як середовище є не таким рухомим і змінюється поступово. Хоч актуалізація певних форм і видів музичної діяльності залежать від умов середовища, «зовнішні впливи можуть тільки порушувати життя або сприяти його проявам, але не створювати його»¹.

Висновки. Спираючись на об'єктивні закони, які мають універсальний характер для природи і суспільства, можна стверджувати, що музичне середовище є визначальним у функціонуванні музичного мистецтва. Наявність музичного життя детермінована музичним середовищем як сукупністю умов, які забезпечують музичну діяльність. Зміни цих умов породжують зміни у творчих процесах. Водночас, життя є відкритою системою, яка перебуває в постійному взаємозв'язку із середовищем. Як середовище впливає на музичне життя, так і музичне життя – на формування музичного середовища. Цей двосторонній процес регулюється музичними потребами суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адорно Т. Двенадцать теоретических лекций / пер. А. В. Михайлова // Адорно Т. Избранное: социология музыки. Москва ; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1998. С. 7–190.
2. Асафьев Б. В. Книга о Стравинском. Ленинград : Музыка, 1977. 279 с.
3. Белокрыс М. А. Музыкальная жизнь г. Кяхты («Песчаная Венеция») как феномен культурного наследия (XVIII – начало XX вв.) : автореф. дис. ... канд. культурологии : спец. 24.00.03 Музееведение, консервация и реставрация историко-культурных объектов (культурология) / Восточно-Сибирский гос. технологический ун-т. Улан-Уде, 2010. 21 с.
4. Бернштейн Н. А. Физиология движений и активность. Москва : Наука, 1990. 494 с.
5. Васюта О. В. Музичне життя Чернігівщини XVIII–XIX століть (Загальні закономірності та регіональні особливості) : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.01 Теорія та історія культури / Київський держ. ун-т культури і мистецтв. Київ, 1998. 15 с.
6. Войко Р. А. Среда как фактор профессионального становления студента // Современные исследования социальных проблем : рос. журн. образования и психологии. 2018. Т. 9. № 5. С. 31–49.
7. Голд Дж. Психология и география: основы поведенческой географии / пер. с англ., авт. предисл. С. В. Федулов. Москва : Прогресс, 1990. 304 с.
8. Головач И. М. Формирование музыкальной среды большого города в связи с воздействием средств массовой коммуникации (на материалах социологических опросов молодежи Ташкента 80-х годов) : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 Музыкальное искусство / Ин-т искусствоведения им. Хамзы Хаким-Заде Ниязи. Ташкент, 1990. 23 с.
9. Элвессон М. Организационная культура / пер. с англ. П. К. Власова. Харьков : Гуманитарный центр, 2005. 460 с.
10. Жизнь // Биологический энциклопедический словарь / гл. ред. М. С. Гиляров. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. С. 202.
11. Жизнь // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1972. Т. 9. С. 205–206.

¹ Жизнь // Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона / ред. И. Е. Андреевский, К. К. Арсеньев, Ф. Ф. Петрушевский. Санкт-Петербург : Семеновская Типо-Литография И. А. Ефрона, 1894. Т. XI а. С. 948.

12. Жизнь // Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона / ред. И. Е. Андреевский, К. К. Арсеньев, Ф. Ф. Петрушевский. Санкт-Петербург : Семеновская Типо-Литография И. А. Ефрона, 1894. Т. XI а. С. 948.
13. Життя // Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 217.
14. Кордуэлл М. Среда // Кордуэлл М. Психология. А–Я. Словарь-справочник / пер. с англ. К. С. Ткаченко. Москва : Фаир-Пресс, 2000. 448 с.
15. Кремень В. Г., Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : наук.-практ. журн. Харків : НТУ «ХП», 2013. № 2. С. 3–16.
16. Лоусон Ч. А. Язык, коммуникация и биологическая организация // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / под ред. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. Москва : Прогресс, 1969. С. 462–485.
17. Музыкальная жизнь // Музыкальная энциклопедия : в 6 т. / ред. Ю. В. Келдыш. Т. 3 : Корто – Октоль. Москва : Сов. энциклопедия, 1976. С. 752–753.
18. Назайкинский Е. В. Музыка и экология // Музыкальная академия. 1995. № 1. С. 8–18.
19. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / сост., авторы коммент. и послесл. А. В. Брушлинский, К. А. Абульханова-Славская. Санкт-Петербург : Питер, 2000. URL: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/index.htm> (дата обращения: 10. 02. 2019).
20. Сергеева И. П. Роль традиций музыкального воспитания в нравственно-эстетическом развитии ребёнка // Мистецькі пошуки : зб. наук.-метод. пр. Суми : Папірус, 2012. Вип. 2. С. 104–112.
21. Сохор А. Н. Социология и музыкальная и культура. Москва : Сов. композитор, 1975. 202 с.
22. Среда // Оксфордский толковый словарь по психологии / под ред. А. Ребера. URL: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm> (дата обращения: 12.02.2019).
23. Среда социальная // Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильчев и др. 2-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. С. 624.
24. Тимашева М. Лицом к событию. Гия Канчели. Интервью Радио Свобода 5 июля 2001 года. URL: <http://www.svoboda.org/a/24197955.html> (дата обращения: 22. 12. 2018).
25. Туріна О. А. Творча соціалізація як еталонна модель культурно-мистецького простору // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури / Нац. акад. культури і мистецтв. Київ : Міленіум, 2011. № 27. С. 209–215.
26. Узнадзе Д. Н. Общая психология / пер с грузин. Е. Ш. Чамахидзе. Москва : Смысл ; Санкт-Петербург : Питер, 2004. 413 с.
27. Фишер Э. Фортепианные сонаты Бетховена // Исполнительское искусство зарубежных стран / сост. Я. Мильштейн. Вып. 8. Москва : Музыка, 1977. С. 164–198.
28. Флеш К. Воспоминания скрипача // Исполнительское искусство зарубежных стран / сост. Я. Мильштейн. Вып. 8. Москва : Музыка, 1977. С. 13–156.
29. Фомин В. П. Музыкальная жизнь как проблема теоретического музыкознания : дис. ... канд. искусствоведения: спец. 17.00.02 Музыкальное искусство / Московская гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Москва, 1975. 196 с.
30. Хейдметс М. Субъект, среда и границы между ними // Психология и архитектура. Тезисы конференции в Лохусалу. Таллинн : ТПИ им. Э. Вильде, 1983. С. 124–137.
31. Чернова Е. В. Музыкальная жизнь г. Магнитогорска в 80–90-е годы (к проблеме функционирования музыкального искусства) : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 Музыкальное искусство / Магнитогорская гос. консерватория. Магнитогорск, 2000. 26 с.

32. Юдина В. И. Музыкальная культура русской провинции в контексте культурологического дискурса // Обсерватория культуры. 2015. № 6. С. 22–27.
33. Berdiaeff N. A *Dialectique existentielle du divin et de l'humain*. Paris : J. B. Janin, 1947. 247 p.
34. Haeckel E. *Generelle Morphologie der Organismen* : in 2 Bdn. Bd. 2 : Allgemeine Entwicklungsgeschichte der Organismen. Berlin : Druck Und Erlag Von Georg Reimer, 1866. 577 s.
35. Teymur N. *Environmental Discourse*. London : Question Press, 1982. 220 p.

REFERENCES

1. Adorno, T (1998). Twelve theory lectures [Dvenadcat' teoreticheskikh lekcij]. *Selected writings: sociology of music [Izbrannoe: sociologija muzyki]*. Translated by A. V. Mikhailov Moscow; Saint Petersburg: Universitetskaja kniga, pp. 7–190 [in Russian].
2. Alvesson, M. (2005). *Understanding organizational culture [Organizacionnaja kul'tura]*. Translated from English by P. K. Vlasov. Kharkov: Humanitarniy tsentr, 460 p. [in Russian].
3. Asafiev, B. V. (1977). *The book about Stravinsky [Kniga o Stravinskom]*. Leningrad: Muzyka, 279 p. [in Russian].
4. Belokrys, M. A. (2010). *The musical life of Kyakhta ("Sandy Venice") as a phenomenon of cultural heritage: 18 – early 20 centuries [Muzykal'naja zhizn' g. Kjahty («Peschanaja Venecija») kak fenomen kul'turnogo nasledija: XVIII – nachala XX vv.]*. The dissertation author's abstract for gaining the degree of the Candidate of Culturology by specialty 24.00.03 Museology, conservation and restoration of historical and cultural objects. GOU VPO East-Siberian State Technological University. Ulan-Ude, 21 p. [in Russian].
5. Berdiaeff, N. A (1947). *Existential dialectics of the divine and the human [Dialectique existentielle du divin et de l'humain]*. Paris: J. B. Yanin, 247 p. [in French].
6. Bernstein, N. A. (1990). *Physiology of movements and activity [Fiziologija dvizhenij i aktivnost']*. Moscow: Nauka, 494 p. [in Russian].
7. Chernova, E. V. (2000). *The musical life of Magnitogorsk in the 80–90 s (to the problem of the functioning of musical art) [Muzykal'naja zhizn' g. Magnitogorska v 80–90-e gody (k probleme funkcionirovanija muzykal'nogo iskusstva)]*. The dissertation author's abstract for gaining the degree of the Candidate of Art Criticism by specialty 17.00.02 Music Art. Magnitogorsk State Conservatory. Magnitogorsk, 26 p. [in Russian].
8. Corduell, M. (2000). Environment [Sreda]. *Psychology. A – Z. Dictionary-reference-book [Psihologija. A–Ja. Slovar'-spravochnik]*. Translated from English by K. S. Tkachenko. Moscow: Fair-Press, 448 p. [in Russian].
9. Environment [Sreda]. *Oxford explanatory dictionary in psychology [Oksfordskij tolkovyj slovar' po psihologii]*. A. Reber (ed.). Available at: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm> (accessed: 12. 02. 2019) [in Russian].
10. Fisher, E. (1977). Beethoven's piano sonatas [Fortepiannye sonaty Bethovena]. *Performance art in foreign countries [Ispolnitel'skoe iskusstvo zarubezhnyh stran]*. Y. Milstein (comp.). Moscow: Muzyka. Ed. 8. pp. 164–198 [in Russian].
11. Flesh, K. (1977). Violinist's reminiscences [Vospominanija skripacha]. *Performance art in foreign countries [Ispolnitel'skoe iskusstvo zarubezhnyh stran]*. Y. Milstein (comp.). Moscow: Muzyka. Ed. 8. pp. 13–156 [in Russian].
12. Fomin, V. P. (1975). *Musical life as a problem of theoretic musicology [Muzykal'naja zhizn' kak problema teoreticheskogo muzykoznanija]*. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Doctor of Art Criticism by specialty 17.00.03 Music Art. Moscow State P. I. Tchaikovsky Conservatory. Moscow, 196 p. [in Russian].

13. Gold, J. (1990). *Psychology and geography: fundamentals of behavioral geography [Psihologija i geografija: osnovy povedencheskoj geografii]*. Translated from English by S. V. Fedulov. Moscow: Progress, 304 p. [in Russian].
14. Haeckel E. (1866). *General morphology of organisms [Generelle Morphologie der Organismen]*, in 2 vols, vol. 2: *General history of evolution of organisms [Allgemeine Entwicklungsgeschichte der Organismen]*. Berlin: Druck Und Erlag Von Georg Reimer, 577 p. [in German].
15. Heidmets, M. (1983). Subject, environment and bounds between them [Subyekt, sreda i granicy mezhdu nimi]. Psychology and architecture [Psihologija i arhitektura]. *Theses of conference in Lohusalu*. Tallinn: TPI im. Je. Vil'de, pp. 124–137 [in Russian].
16. Holovach, I. M. (1990). *Formation of musical environment of a big city under the influence of mass media communication (on the material of youth public opinion poll of Tashkent of the 80-ties) [Formirovanie muzykal'noj sredy bol'shogo goroda v svyati s vozdejstviem sredstv massovoj kommunikacii (na materialah sociologicheskikh oprosov molodezhi Tashkenta 80-h godov)]*. The dissertation author's abstract for gaining the degree of the Candidate of Art Criticism by specialty 17.00.02 Music Art. Hamza Hakim-Zade Niyazi Institute of Art Studies. Tashkent, 23 p. [in Russian].
17. Kremen, V. H. and Bykov, V. Y. (2013). Categories of «space» and «environment»: peculiarities of model and education use [Katehorii «prostir» i «sередovыshche»: osoblyvosti modelnoho podannia ta osvithnoho zastosuvannia]. *Theory and practice of social system management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology [Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia]*. National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, 2. Kharkiv, pp. 3–16 [in Ukrainian].
18. Lawson, Ch. A. (1969). Language, communication and biological organization [Jazyk, kommunikacija i biologicheskaja organizacija]. *Researches in general system theory. [Issledovanija po obshhej teorii sistem]*. Collection of translations. V. N. Sadovsky, E. H. Yudin (ed.). Moscow: Progress, pp. 462–485 [in Russian].
19. Musical life [Muzykal'naja zhizn']. *Music encyclopedia [Muzykal'naja jenciklopedija]*, in 6 vols., vol. 3. Y. V. Keldysh (ed.) (1976). Moscow: Sov. Jenciklopedija, pp. 752–753 [in Russian].
20. Nazaikinsky, E. V. (1995). Music and ecology [Muzyka i jekologija]. *Academy of music [Muzykal'naja akademija]*, 1. Moscow, pp. 8–18 [in Russian].
21. Rubinstein, S. L. (2000). *Fundamentals of general psychology [Osnovy obshhej psihologii]*. A. V. Brushlinsky, K. A. Abulkhanova-Slavskaya (ed. and comments). Saint Petersburg: Piter. Available at: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/index.htm> (accessed: 10. 02. 2019) [in Russian].
22. Sergeeva, I. P. (2012). The role of music education traditions in moral-aesthetic development of a child [Rol' tradicij muzykal'nogo vospitanija v npravstvenno-jesteticheskom razvitii rebjonka]. *Art searches [Mystetski poshuky]*, a collection of scientific-methodical works. Sumy: Papirus, 2. pp. 104–112 [in Russian].
23. Social environment [Sreda social'naja]. Philosophical encyclopedic dictionary [Filosofskij jenciklopedicheskij slovar']. S. S. Averintsev, E. A. Arab-Ogly, L. F. Ilchev (ed.) (1989). Moscow: Sovetskaja jenciklopedija, p. 624. [in Russian].
24. Sokhor, A. N. (1975). *Sociology and music culture [Sociologija i muzykal'naja i kul'tura]*. Moscow: Sovetskij kompozitor, 202 p. [in Russian].
25. Teymur, N. (1982). *Environmental Discourse*. London: Question Press, 220 p. [in English].
26. The life [Zhizn']. *Biology encyclopedic dictionary [Biologicheskij jenciklopedicheskij slovar']*. M. S. Hilyarov (ed.) (1989). Moscow: Sovetskaja jenciklopedija, p. 202 [in Russian].
27. The life [Zhizn']. *Encyclopedic Dictionary by F. A. Brockhaus and I. A. Efron [Jenciklopedicheskij slovar' F. A. Brokgauza i I. A. Efrona']*. I. E. Andreevsky, K. K. Arsenev, O. O. Petrushevsky (ed.) (1894). Saint Petersburg : Semenovskaja Tipo-Litografija I. A. Efrona. Vol. XI a, p. 948 [in Russian].
28. The life [Zhizn']. *Great Soviet Encyclopedia [Bol'shaja sovetskaja jenciklopedija]*, in 30 vols., vol. 9 A. M. Prohorov (ed.) (1972). Moscow: Sov. Jenciklopedija, pp. 205–206 [in Russian].

29. The life [Zhyttia]. *Philosophical encyclopedic dictionary [Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk]* (2002). Kyiv: Abris, p. 217 [in Ukrainian].

30. Timasheva, M. (2001). Facing the event [Licom k sobytiju]. *Giya Kancheli. Interview to Svoboda radio [Gija Kancheli. Interv'ju Radio Svoboda]* on the 5th of July. Available at: <https://www.svoboda.org/a/24197955.html> (accessed: 22. 12. 2018) [in Russian].

31. Turina, O. A. (2011). Creative socialization as a reference model of cultural-artistic space [Tvorchcha sotsializatsiia yak etalonna model kulturno-mystetskoho prostoru]. *Relevant problems in history, theory and practice of artistic culture [Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury]*. National Academy of Culture and Arts. Kyiv: Milenium, 27, pp. 209–215 [in Ukrainian].

32. Uznadze, D. N. (2004). *General psychology [Obshhaja psihologija]*. Translated from Georgian by E. Sh. Chamakhidze. Moscow: Smysl; Saint Petersburg: Piter, 413 p. [in Russian].

33. Vasyuta, O. V. (1998). *Musical life of Chernihivshchina of the 18–19 centuries (General regularities and regional peculiarities) [Muzychne zhyttia Chernihivshchyny XVIII–XIX stolit (Zahalni zakonornosti ta rehionalni osoblyvosti)]*. The dissertation author's abstract for gaining the degree of the Candidate of Art Criticism by specialty 17.00.01 Theory and history of culture. Kyiv State University of Culture and Arts. Kyiv, 15 p. [in Ukrainian].

34. Voyko, R. A. (2018). Environment as a factor of student's professional growth [Sreda kak faktor professional'nogo stanovlenija studenta]. *Contemporary studies of social problems [Sovremennye issledovanija social'nyh problem]*. Russian journal of education and psychology, vol. 9, no. 5. Krasnoyarsk, pp. 31–49 [in Russian].

35. Yudina, V. I. (2015). Musical culture of Russian province within the framework of cultural discourse [Muzykal'naja kul'tura russkoj provincii v kontekste kul'turologicheskogo diskursa]. *Observatory of culture [Observatorija kul'tury]*, 6. Moscow, pp. 22–27 [in Russian].

Довжинец И. Г. Музыкальная среда и музыкальная жизнь. Раскрыто содержание понятий «музыкальная среда» и «музыкальная жизнь». Выяснено, что музыкальная среда является условием существования музыки и звуковым окружением индивида. Она существует только при наличии предмета своего влияния и охватывает ту часть пространства, с которой индивид непосредственно взаимодействует. Музыкальная среда является целостным феноменом, основу которого составляет музыкальная деятельность. Сложная, многоуровневая структура, организованная по принципу взаимосвязи, взаимозависимости и взаимообусловленности элементов, позволяет причислить музыкальную среду к системным явлениям. Её следует понимать как звуковое окружение индивида, которое формируется в процессе музыкальной деятельности и охватывает все составляющие: творчество, исполнительство, распространение и восприятие. Она обусловлена пространственно-временными факторами и динамикой социальных изменений. Выявлено, что определяющим отличием жизни является деятельность. Музыкальная жизнь как деятельность по созданию художественных ценностей является способом существования искусства. Наличие музыкальной жизни детерминировано существованием музыкальной среды как совокупности условий, обеспечивающих музыкальную деятельность. В то же время жизнь является открытой системой, которая пребывает в постоянной связи и осуществляет взаимообмен со средой. Поэтому, как среда влияет на музыкальную жизнь, так и музыкальная жизнь сказывается на формировании музыкальной среды. Этот двусторонний процесс регулируется музыкальными потребностями общества и изменением среды, в которой происходит музыкальная деятельность.

Ключевые слова: понятие, музыкальная жизнь, музыкальная среда, музыкальная деятельность.

DOVZHYNETS INNA

Dovzhynets Inna – PhD in Art Criticism, Associate Professor at the Department of Choreography and Music-Instrumental Performance at the A. S. Makarenko Sumy National Pedagogical University (Sumy, Ukraine).

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9663-2576>

DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052x.1\(42\).2019.160681](https://doi.org/10.31318/2414-052x.1(42).2019.160681)

MUSICAL ENVIRONMENT AND MUSICAL LIFE

Relevance of the study concerns the frequent usage of the notions “musical environment” and “musical life” as synonyms. There isn’t also a common opinion in contemporary musicology about hierarchy, interrelationship and correlation of these phenomena: some of them think that “musical life” is the broadest notion by its meaning, other prefer “musical environment”.

Main objective of the study is to find out correlation between “musical life” and “musical environment”, how they are formed and influence each other, by means of understanding the essence of the notions “musical environment” and “musical life”.

Methodological basis of the study is system-structural approach. Also the following methods are used: analysis of scientific literature which helps to make a close study of the object of investigation using different fields of scientific knowledge; systematization and generalization used in order to find out connections and determination of studied phenomena; comparison – establishes likeness and difference between interpreting phenomena; logical – directed to realization of the studied material as a system with all the complicacy and diversity of structural-functional connections and dependences forming it.

The study clarified that the term «environment» had two main meanings: they are existence conditions whereby musical environment is a condition for music to exist, and surrounding which determines musical environment as sound surrounding of individual. Musical environment, as any other environment, doesn’t exist without an object upon it influences and simultaneously it changes under the influence of the object activity. At the macro level musical environment includes the entire musical and sound atmosphere. At the micro level – it is a direct musical surrounding of a person wherever he is “here and now”. Musical environment is formed in conjunction with two basic factors: time factor which presupposes a certain historical period, and spatial factor connected with a country, region, established system of national values and traditions. Being generated in the context of musical activity musical environment includes all: varieties of music art; forms of music playing; existing music styles and genres; music compositions which are urgently used and which are in record formats, printed; and also authors of music product (composers), its “implementers” – performers, consumers (audience) and the whole set of institutions and organizations which promote keeping and spreading music product. The notion “musical environment” is versatile in the nomenclature of music art as it covers all the components of sound music space creation process and perception of this space. Due to a complex many-leveled structure organized according to the principle of correlation, interconnection and interdependency of the elements musical environment can be referred to systemic phenomena.

Activity is found to be a distinctive feature of life. Musical life as activity consisting in creating artistic values is a way of art existence.

Conclusions: On the basis of objective laws of universal character the following fact can be established: musical life is conditioned by the existence of musical environment as a set of conditions ensuring musical activity. Change of these conditions invariably leads to changes in the processes of creativity. At the same time, life is an open system permanently correlating and interacting with environment. That is why environment influences musical life as well as musical life affects forming of musical environment.

Keywords: notion, musical life, musical environment, musical activity.